

CÁCH LẬP Ý CỦA BÀI VĂN BIỂU CẢM

I – MỤC TIÊU CẦN ĐẠT

Giúp HS :

- Tìm hiểu những cách lập ý đa dạng của bài văn biểu cảm để có thể mở rộng phạm vi, kỹ năng làm văn biểu cảm.
- Tiếp xúc với nhiều dạng văn biểu cảm, nhận ra cách viết của mỗi đoạn văn.

II – NHỮNG ĐIỀU CẦN LƯU Ý

Trong bài này có năm đoạn văn ngắn (đoạn đầu : 150 chữ, đoạn 2 : 300 chữ, đoạn 3(1) : 260 chữ, đoạn 3(2) : 370 chữ, đoạn 4 : 200 chữ). Tuy mỗi đoạn không dài nhưng năm đoạn cũng gây cảm giác nhiều, HS có thể ngại đọc. Ở đây cần hướng dẫn HS cách đọc để nắm được phương pháp lập ý ở mỗi đoạn. Mỗi đoạn tập trung triển khai một ý.

1. Đoạn văn về cây tre lập ý bằng cách liên hệ hiện tại với tương lai, từ đó mà nảy ra cái ý ngày mai sắt thép, xi măng sẽ nhiều thêm, nhưng tre vẫn còn mãi. Và tre còn mãi như bóng mát trên đường, tre mang khúc nhạc, tre làm cổng chào, đu tre bay bổng, sáo diều tre bay cao,...

2. Đoạn văn thứ hai lại lập ý bằng cách hồi tưởng quá khứ, thể hiện cảm xúc của tác giả đối với con gà đất – một đồ chơi dân gian thuở ấu thơ và mở rộng ra là cảm nghĩ đối với đồ chơi con trẻ.

3. Đoạn 3(1) dùng hình thức tưởng tượng tình huống để bày tỏ tình cảm với cô giáo, đáng chú ý là những kỉ niệm sẽ còn nhớ mãi : cô giữa đàn em nhỏ ; nghe tiếng cô giảng bài ; cô theo dõi lớp học ; cô thất vọng khi một em cầm bút sai ; cô lo cho học trò ; cô sung sướng khi học trò có kết quả xuất sắc ; ... Do nhiều kỉ niệm mà có thể viết : "chẳng bao giờ em lại quên cô được !".

4. Đoạn 3(2) cũng lập ý theo tình huống tưởng tượng, giả định. Ở cực bắc tác giả nghĩ về cực nam, ở trên núi ông nghĩ về vùng biển, nơi đây chim ông nhớ về xứ cá, tôm. Tất cả đều thể hiện tình yêu đất nước và khát vọng thống nhất đất nước.

5. Đoạn tả về "u tôi" dùng biện pháp quan sát chi tiết, từ chi tiết mà nảy sinh cảm xúc. Nhà văn gợi tả bóng dáng, khuôn mặt người mẹ đã già với tất cả lòng thương cảm và hối hận vì mình đã thờ ơ, vô tình.

Cái khó là mỗi đoạn văn đều có một tư tưởng và tình cảm sâu sắc. Muốn làm văn hay, HS cũng cần tập suy nghĩ theo hướng tốt đẹp, giàu tính nhân văn.

III – TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC CÁC HOẠT ĐỘNG DẠY – HỌC

GV chọn ba đoạn văn cho HS tìm hiểu.

Hoạt động 1. Trả lời câu hỏi tìm hiểu đoạn văn về cây tre.

– Cây tre đã gắn bó với đời sống của người Việt Nam bởi những công dụng của nó như thế nào ?

– Để thể hiện sự gắn bó "còn mãi" của cây tre, đoạn văn đã nhắc đến những gì ở tương lai ? Người viết đã liên tưởng, tưởng tượng cây tre trong tương lai như thế nào ?

GV cho HS trả lời câu hỏi để rút ra kết luận : Gợi nhắc quan hệ với sự vật, liên hệ với tương lai là cách bày tỏ tình cảm đối với sự vật.

GV lưu ý thêm : Bài này viết vào năm 1955, tác giả chỉ mới nghĩ đến xi măng, sắt thép, chứ chưa nghĩ đến đồ nhựa. Cho dù có đồ nhựa nữa, công dụng của cây tre trong tương lai vẫn nhiều hơn tác giả đã nghĩ : chiếu tre, tấm tre, đũa tre, hàng mã nghệ bằng tre, hàng mây tre đan có giá trị trên thị trường quốc tế.

Hoạt động 2. Trả lời câu hỏi tìm hiểu đoạn văn về cô giáo.

– Đoạn văn đã gợi những kỉ niệm gì về cô giáo ?

– Để thể hiện tình cảm đối với cô giáo, tác giả đoạn văn đã làm như thế nào ? Tác giả đã tưởng tượng những gì ?

GV cho HS trả lời và rút ra kết luận : Gợi lại kỉ niệm, tưởng tượng tình huống là một cách bày tỏ tình cảm và đánh giá đối với một con người.

Hoạt động 3. Trả lời câu hỏi tìm hiểu đoạn văn về người mẹ : "U tôi".

– Đoạn văn đã nhắc đến những hình ảnh gì về "u tôi" ? Hình bóng và nét mặt "u tôi" được miêu tả như thế nào ?

– Để thể hiện tình thương yêu đối với mẹ, đoạn văn đã miêu tả những gì ? GV cho HS trả lời và rút ra kết luận : Khắc hoạ hình ảnh con người và nêu nhận xét là cách bày tỏ tình cảm của mình đối với người đó.

Từ các hoạt động trên, cho HS quy về mấy điểm cần ghi nhớ.

Hoạt động 4. Hướng dẫn HS luyện tập.

Tập vận dụng các cách lập ý nêu trên để lập ý, lập dàn bài cho đề văn biểu cảm. Mục đích là làm cho ý tứ của HS khai thông, linh hoạt.

Ví dụ, lấy đề bài : *Cảm xúc về vườn nhà.*

Bước 1 : Tìm hiểu đề.

Bước 2 : Tìm ý cho bài văn.

Bước 3 : Lập dàn bài.

a) *Mở bài :* Giới thiệu vườn và tình cảm đối với vườn nhà.

b) *Thân bài :* Miêu tả vườn, lai lịch vườn.

– Vườn và cuộc sống vui, buồn của gia đình.

– Vườn và lao động của cha mẹ.

– Vườn qua bốn mùa.

c) *Kết bài :* Cảm xúc về vườn nhà.

Hoạt động 5. Hướng dẫn HS chuẩn bị bài sau.

GV hướng dẫn HS chọn một trong bốn đề (trang 129 – 130, SGK) để lập dàn bài. Nên phân công mỗi tổ chuẩn bị một đề, tránh tình trạng có đề nhiều em làm, có đề không ai làm. Mục đích là để HS được nghe cách làm đối với nhiều đề.